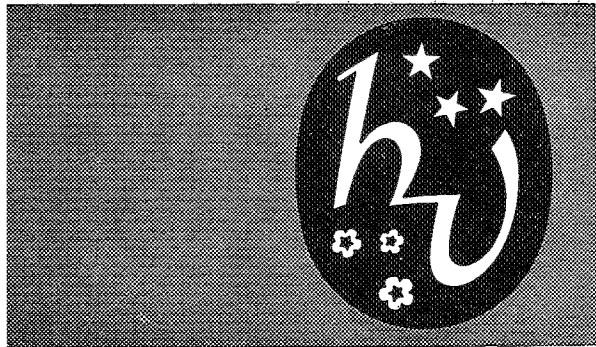

Ik hoop niet, dat u erg teleurgesteld bent, omdat ik u deze keer, zo vlak voor Sinterklaas, niet in dichtvorm benader. Zelfs een interview met de Goedheiligman kon ik u niet aanbieden. Misschien zou hij het ook niet eens toegestaan hebben, in zo'n humanistisch blad als Mens en Wereld, maar ik heb het ook niet geprobeerd. Ik stel er prijs op, de mensen voor dit rubriekje uit onze eigen kringen te halen en in dit speciale geval hoeven we het zeker niet daarbuiten te zoeken. Wij hebben zelf tenslotte ook mannen met baarden en wat een aardig! Ze mogen dan wel niet heiligverklaard zijn en dit beslist nooit worden en ze reppen zich ook niet op schimmels voort over de daken, maar dat zouden ze helemaal niet willen en goed beschouwd moeten humanisten het van dit soort waaghazerij niet hebben. En al dat heilige is toch eigenlijk ook maar reuze saai, vind ik.

Vraagt de echte Sinterklaas aan iedereen of hij wel zoet geweest is, de gebaarde man, die ik u nu kom voorstellen, zal daar zelden behoefte aan hebben, omdat hem uit hoofde van zijn beroep uitsluitend de niet-zoeten worden voorgesteld. Mr. M. Knap is namelijk in het dagelijks leven rechter in Amsterdam.

Het is echter niet in deze hoedanigheid, dat wij hem hebben leren kennen en waarderen. Hij bekleedt verschillende functies in humanistische organisaties, maar persoonlijk heb ik tot nu toe het meeste van hem gemerkt als voorzitter van de Gerhard Stichting.

Nu is dat in het H.V. de gewoonste zaak van de wereld: iemand heeft een bepaalde functie in een bestuur en doet daar, wat er gedaan moet worden. Niemand knippert met de ogen bij deze mededeling, maar hebt u zich ooit wel eens gerealiseerd, wat dat in de meeste gevallen precies betekent? „Eigenlijk zijn we allemaal maar amateurs,” zei Th. Polet van de zomer tegen me en dat heeft me in de gesprekken voor deze stukjes nooit helemaal losgelaten, want wat ze ook voor beroep hebben, ze doen het toch maar, de amateurs. Gewoon, in hun vrije tijd, omdat ze het nu eenmaal nodig vinden, werken ze aan de meest gigantische dingen en doorgaans vinden ze het nauwelijks de moeite waard om erover te praten.

Ook de heer Knap is zeer bescheiden. Hij treedt zelden op de voorgrond, haalt geen stunts uit met paarden op de daken en zal stellig nooit heilig verklaard worden. Hij heeft alleen een baard: „Als ik voorbij kom, beginnen ze soms te mekkeren of „sik” te roepen, maar dat went wel op de duur,” zegt hij, want hij is een man met een bijzonder groot gevoel voor humor.

Mr. M. Knap

Het euvel der zedendelicten

In het tijdschrift „Te elfder ure” van juni 1961 staat een artikel van L. H. C. Hulsman onder bovenstaand opschrift betreffende de verontusting en verontwaardiging in Nederland over het toenemend aantal zedendelicten.

Het is ook voor ons humanisten belangrijk te vernemen welke meningen er heersen in confessionele kringen over dit gecompliceerde probleem. Hulsman wijst er op dat die verontwaardiging en verontusting zich uit in een roep om strengere bestraffing, of levenslange verwijdering uit onze maatschappij van hen die door het plegen van zedendelicten zouden hebben bewezen een meer dan normaal risico op te leveren. Hij wijst op de kritiek op de huidige strafrechtelijke bejegening, en het beleid dat ten aanzien van ter beschikking van de regering gestelden wordt gevoerd. Ook bij het onderdrukken van deze delicten is bij de rechterlijke macht een verschuiving waar te nemen van het ter beschikking van de regering stellen naar de langdurige gevangenisstraf.

Er zijn een aantal feiten over het zedendelict, die ontleend zijn aan een studie over de seksuele vergripen in Groot-Britannië, waarvan aangenomen kan worden dat zij ook op de verhoudingen in Nederland van toepassing zullen zijn. Hieruit valt op te maken dat:

- Een zeer klein percentage van vergripen wordt ontdekt, zodat voorzichtigheid geboden is om uit stijging van gesignaleerde vergripen een werkelijke stijging te concluderen;
- Vele, zo niet de meeste personen op enig tijdstip in hun leven wel een seksuele misdrijving begaan die onder de strafwet valt;
- Tussen 60 en 70 pct. van de delinkwenten slechts eenmaal wordt veroordeeld. Recidive is zeldzaam. Slechts 3 pct. drie of meer veroordelingen heeft;
- De seksuele misdrijven van zeer uiteenlopende aard zijn, en dat slechts weinig seksueel afwijkende personen werkelijk gevaarlijk zijn;
- Er geen tendenz aantoonbaar is, dat plegers van minder ernstige vergripen later overgaan tot ernstiger seksuele misdrijven.

Dit zijn zo een aantal van de voornaamste punten die bovenstaande studie heeft opgeleverd. Belangrijk is ook nog de conclusie dat de neiging tot seksuele misdrijvingen schommelt in de loop der jaren, evenals de wens en bekwaamheid om zichzelf in bedwang te houden. Dit heeft invloed op de behandeling, waardoor het mogelijk is een sociale genezing te bevorderen gericht op vermindering van het verlangen en vermeerdering van de zelfbeheersing.

In de beschouwing over het leed dat door de delinkwent aan anderen kan worden berokkend, dient men rekening te houden met de

meer of minder bewuste rol die het slachtoffer kan hebben gespeeld bij het uitlokken van het delikt.

Bij de strafrechtelijke behandeling, geeft Hulsman een overzicht van de uiteenlopende straffen die opgelegd kunnen worden, van geldboete tot gevangenisstraf. Voor de gestoorde delinkwent die een strafbaar feit niet kan worden toegerekend kan een maatregel worden genomen, met opname in een psychiatrische inrichting. Hulsman wijst hierbij op de mengvorm waarbij de betrokkene wel voor een deel doch niet geheel een strafbaar feit ten laste kan worden gelegd. De terbeschikkingstelling van dit soort delinkwenten heeft tot voordeel dat de maatregel steeds kan worden aangepast aan de gunstige ontwikkeling van verminderde toerekeningsvatbaarheid. Bij het uitsluitend opleggen van gevangenisstraf zijn mogelijkheden tot heropvoeding gering. Natuurlijk brengt voorwaardelijke veroordeling zowel als overgang van terbeschikkingstelling of gevangenschap naar de vrije maatschappij, risico's mee.

De kernvraag is echter of de medemens een redelijke kans moet krijgen, opnieuw als volwaardig mens in de maatschappij te worden opgenomen, of dat deze kans hem dient te worden onthouden? Hulsman wijst hierbij op de talloze risico's die de maatschappij en wij persoonlijk op andere terreinen van het leven plegen te nemen. Wanneer wij ons bewust maken hoe wij zelf op een of andere wijze tekort schieten, en hoeveel nieuwe kansen wij telkens voor onszelf in het leven verlangen, dan is de conclusie, dat de maatschappij verplicht is risico's te nemen om ook de zedendelinkwenten nieuwe kansen te geven. Naar de mening van Hulsman is dit onontkoombaar vanuit de boodschap die in het Evangelie is gebracht.

Het is te waarderen dat de gelovige christen zich baseert op de grondslag van het Evangelie, voor zijn beoordeling van de medemens. Het gebod: „Hebt Uw naaste lief gelijk Uzelve” kan zelfs in de bezinning op menselijke verhoudingen van universele betekenis blijken te zijn, waarover geen verschil van mening behoeft te bestaan tussen christen en humanist. Tot zover

(Vervolg op pagina 3)

Dubbel nummer

Het volgende nummer van Mens en Wereld zal niet op 16 december maar, in combinatie met dat van 30 december (en daarom in dubbele omvang) op de 23ste verschijnen.

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
16e jaargang no. 23 – 2 december 1961**

Kritisch allerlei

De aartsbisschop van Wales heeft, naar wij in de Guardian-lazen, alcoholische dranken een geschenk van God genoemd. Hij heeft dat echter niet als een aanbeveling voor notoire dronkaards bedoeld, maar is van mening, dat alle geschenken van God gevaarlijk zijn en noemde als voorbeeld de vrije wil, zonder welke de mens ook niet zou kunnen zondigen. Het is een standpunt waartegen een andere Welshman, de president van de methodisten, in het geweer gekomen is, niet zozeer op theologische gronden, maar omdat de bisschop zijn mening openbaar heeft gemaakt op een tijdstip waarop een volksstemming voor de deur staat over het vraagstuk of de openbare café's ook op zondag geopend zullen mogen zijn in de toekomst. Dat dat tot op heden niet mocht, heeft geleid tot de oprichting van talrijke besloten clubs, die de bisschop liever ziet verdwijnen, maar waarvan de methodistenleider zegt, dat zij toch wel zullen blijven bestaan, „omdat de leden ervan op hun privacy gesteld zijn en aan die clubs de voorkeur zullen blijven geven boven gelegenheden waar men samen zou moeten komen met vreemden of zelfs met vreemdelingen van over de grens.” Hebt uw naasten lief gelijk uzelf, weet u wel?

In een toespraak tot mensen die aan de Heilig Hartuniversiteit te Rome een cursus volgden over de plaats van de vrouw in het maatschappelijk leven, heeft de paus zijn zienswijze op dat probleem gegeven, en daarbij onder andere gezegd:

„Tussen beide geslachten bestaat een totale gelijkheid van rechten. De waardigheid van de vrouw als mens is even groot als die van de man. Beiden zijn in hun persoonlijkheid alle eerbied waardig. In dit opzicht mag geen enkel verschil worden aangenomen, en moet iedere ongelijkheid worden effen gemaakt en iedere discriminatie geweerd. Als mens staat de vrouw niet beneden de man; ze staat naast hem op een en zelfde lijn. Beiden maken ze aanspraak op dezelfde adellijke titel van de persoonlijkheid die in dezelfde mate door iedereen moet worden geëerbiedigd. In de Paus vindt de vrouw de wijze en sterke verdediger van haar rechten.”

Het deed ons goed deze woorden uit zo gezaghebbende mond te lezen in de Nieuwe Gids, al moesten wij daarbij toch wel even terugdenken aan een artikel dat wij nog niet zo lang geleden lazen in Verstandig Ouderschap van de hand van Lettie Poloni, een artikel dat te uitgebreid is om hier te citeren, maar waarin de voor onze begrippen vrijwel onvoorstelbare rechteloosheid van de vrouw in het huidige Italië wordt geschilderd en de sterke afhankelijkheid van die vrouw, die „regelrecht uit het huis van haar ouders

het huis van haar echtgenoot binnenstapt” zonder ooit iets van de wereld te hebben gezien. Het Italiaanse meisje is „het produkt van het geestelijk en politiek klimaat dat door de rechtsklerikale partijen geschapen is” en wordt in sterke mate beïnvloed door de katholieke kerk, waarvan „althans in de praktijk, de wetten en geboden waarnaar het meisje zich heeft te schikken, zoveel strenger zijn dan die welke voor het andere geslacht gelden. Men kan zich voorstellen wat voor invloed het heeft op de geestelijke ontwikkeling van het meisje, als de ouders en opvoeders ervan overtuigd zijn, dat bij iedere activiteit de duivel om de hoek gluiert.”

Er is nog wel wat voor de Paus te doen in zijn naaste omgeving, als hij waar wil maken wat hij gezegd heeft.

De pauselijke encycieliek Mater et Magistra van dit jaar houdt zich o.a. met het wereldbevolkingsvraagstuk bezig. Wij hebben daarvan kennis genomen door een artikel van drs. L. Grond O.F.M. in De Tijd-De Maasbode, en ontleen daaraan het volgende:

„Ten aanzien van het kardinale vraagstuk van de bevolkingsaanwas in de wereld vermeldt de encycieliek de mening van sommigen dat, ten gevolge van de onevenredigheid tussen de enorme bevolkingstoename en de te trage economische ontwikkeling, binnenkort een wanverhouding zal ontstaan tussen de bevolking en de noodzakelijke levens- en bestaansmiddelen, en dat daarom een actieve bevolkingspolitiek door geboortencontrole of geboortebeperking noodzakelijk is geworden. Hiertegenover wordt gesteld, dat de beschikbare gegevens op dit punt zó twijfelachtig en tegenstrijdig zijn, dat men daaruit niets met zekerheid kan concluderen en dat, wat de wereldbevolking aangaat, de verhouding tussen het geboortecijfer en de beschikbare levensmiddelen op het ogenblik en in de naaste toekomst niet tot ernstige moeilijkheden aanleiding zal geven.”

Merkwaardig is, dat wij hierin alleen een bestrijding vinden van het neomalthusianisme, een standpunt dat inderdaad nog maar door sommigen wordt gehuldigd, en dat, — althans volgens het artikel van de heer Grond — alleen die methoden van geboortenbeperking worden verworpen, „die de voortplanting van het menselijk leven aantasten”, methoden die wel niemand voor zijn rekening zal willen nemen. Wij vinden in het geciteerde een volstrekte ontkenning van de moeilijkheden in Azië, waar in vele gebieden de enorme bevolkingstoename tot vrijwel permanente ondervoeding en periodieke hongersnood leidt, maar willen dat merkwaardige feit nog even ter zijde laten. Dan blijft over de eenzijdige bestrijding van het neomalthusianisme als de enige reden voor bewust ouderschap, een donquichotterig vechten tegen de spreekwoordelijke windmolens, naar het ons voorkomt, omdat als het voornaamste argument voor geboortenregeling tegenwoordig juist naar voren gebracht wordt wat de Paus zelf zegt: „Het menselijk leven wordt aan andere mensen doorgegeven door een persoonlijke en bewuste akt.” Dat zouden de woorden van een N.V.S.H.-brochure kunnen zijn en het doet wat vreemd aan op grond daarvan moderne inzichten te zien bestrijden, die zich echt niet alleen aan aanvechtbare economische gegevens vasthechten, maar juist die persoonlijke bewustheid accentueren. Wij vragen ons trouwens af of naast die economische motieven ook de leefbaarheid van de wereld geen rol speelt. Nederland is niet alleen het land met de grootste bevolkingsdichtheid ter wereld, maar ook met het grootste aantal bordjes Verboden toegang.

Een merkwaardige verdediging van het stieregevecht troffen wij aan in een artikelje van Bertus Aafjes in De Volkskrant. Noorderlingen die dit soort gevechten verafschuwen op gronden van dierenbescherming, miskennen volgens de Spanjaarden de religieuze achtergronden van het spel. De stier wordt namelijk uitverkoren boven het domme slachtvee. „Hij mag de dood sterven die de natuur voor hem heeft uitgedacht, de dood op het veld van eer, in het volle gevecht, tegen de mens, de matador. (Hij) wordt niet alleen vereerd als godheid, hij wordt ook als godheid gedood, opdat de gelovigen, door zijn dood, leven zullen en deel zullen hebben aan het goddelijk leven. Deze oergodsdienst, in allerlei vormen in het Oude Testament aanwezig (in door God geoorloofde vorm of in de heidense, ketterse vorm) vindt zijn uiteindelijke voltooiing en kerstening in de mis,

waar God door de mens op onbloedige wijze geofferd wordt, opdat diezelfde mens deel zal hebben aan het goddelijk leven. Het stieregevecht nu is niets anders dan een overschot in Zuid-Europa van wat men een heidense en zeer primitieve voorloper van de mis zou kunnen noemen.”

Een heidens trekje dus juist in het zo roomser-dan-roomse Spanje. Wij kunnen het alleen maar toejuichen, dat er in de moderne mis tenminste op onbloedige wijze geofferd wordt. Hoewel de Spaanse nazi's er ook niet bepaald afkerig van zijn ander dan dierlijk bloed „voor de goede zaak” te offeren, zij het dan niet dat van God.

Middeleeuwse toestanden blijken er te heersen in het gereformeerde Staphorst, waar blijkens kranteverslagen een man en een vrouw slachtoffers zijn geworden van een soort volksgericht wegens echtbreuk. Op een afgesproken ogenblik ging de straatverlichting op halve kracht branden en dat was het moment om de betrokken vrouw uit bed te gaan halen en in nachtgewaad op een mestkar het dorp rond te voeren. Toen men de man in kwestie na lang zoeken gevonden had in een café in Meppel, moest hij dit lot delen, omdat het gepeupel dreigde anders het café af te breken. Het is niet alleen tekenend voor een gereformeerde mentaliteit (de gereformeerden kennen het hoogste percentage misdadigheid), maar ook voor die van de plaatselijke overheid: straatverlichting is namelijk een overheidszaak en het handhaven van de openbare orde al evenzeer. Dat laatste aspect van de zaak lijkt ons belangrijk, maar met nog groter spanning wachten wij op een veroordeling van de volgens onze inlichtingen door vrijwel de gehele bevolking van het dorp gesteunde actie van de zijde van de plaatselijke dominees. Maar we kunnen lang wachten, vrezen wij.

Historie

Wij leven nog wel net als gister maar het uitzicht op later wordt allengs korter

als nu de wereld wankelt — zoals dat heet — wankelen wij niet meer mee

aan een lang touw van gewoonte worden wij dansende beren op een bulgaarse jaarmarkt

spreken de landstaal niet verstaan al lang niet meer het simpel spraakgebruik der dieren

waar horen wij thuis? hoe bestaan wij? bestaan wij nog wel of bestaat er alleen nog maar iets dat zich ons van vroeger herinnert?

misschien zijn alle antwoorden al dood misschien sterven nu binnenkort de vragen ook.

Uit: Ellen Warmond — Warmte, een woonplaats. Amsterdam, 1961. Em. Querido's uitgeversmaatschappij N.V.

De ideale samenleving

„De mens is het intelligentste van alle dieren – en het meest dwaze”.

Diogenes

Op dezelfde dag, dat Chroesjtsjew mededeelde, dat Russische geleerden „per vergissing” (vergissen is on-menselijk, zou men hier moeten zeggen) een meer-dan-50-megatonbom hadden doen ontploffen, beluisterde ik een lezing van dr. A. Kortlandt voor de onvolprezen Radio-Volksuniversiteit over „de ideale samenleving”. Neen, het betrof hier niet de ideale menselijke samenleving. Wie zou daar in het helse licht van de alles verschroeiende en verpulverende atoombom nog over durven spreken?

Dr. Kortlandt had deze ideale samenleving gezien in Afrika, ver van alles, wat men cultuur pleegt te noemen. Hij had hier het gedrag van chimpansees bestudeerd en over deze mededieren van de mens merkte hij o.m. op, dat zij bepaald minder agressief zijn dan homo sapiens zelf. Zeker, ook zij krakelen wel eens, maken dreigende gooibewegingen, stampvoeten, rukken boompjes om e.d. Maar het blijft allemaal nogal onschuldig. Nooit zag dr. Kortlandt, dat er raak gegooid of raak geslagen werd en evenmin zag hij sporen van verwondingen of littekens. Hij kreeg eerder de indruk, dat al dit spektakel maar schijnbewegingen waren terwijl de dieren in feite erg vreedzaam samenleven. De chimpansees waren onder elkaar heel verdraagzaam. Iedere chimpansee scheen altijd vrij te zijn om te doen en te laten wat hem op het ogenblik inviel. Ze vormden geen blijvende gesloten groepen, het zijn dus kennelijk geen sectariërs. De kinderen mochten tegenover ouderen allerlei grappes uithalen zonder dat dit iemand hinderde. Een dergelijk verdraagzaam sociaal bestel vinden we trouwens meestal bij de apensoorten uit het oerwoud, omdat bij hen de zwakkeren altijd wel een uitwijkmogelijkheid in de takkenwirwar vinden waardoor ook de sociale concurrentiestrijd er weinig scherp is.

De menselijke tak van de apenfamilie heeft in tegenstelling tot de mensapen in een steeds scherpere concurrentiestrijd al datgene ontwikkeld, dat voor het coöperatieve jagersleven (de mens is een jager, geen vreedzame vruchtenplukker zoals de chimpansee) nodig was: de taal, de maatschappelijke taakverdeling, maar ook de georganiseerde oorlog, aldus dr. Kortlandt.

We mogen uit het relaas van dr. Kortlandt dus concluderen dat „de ideale samenleving” eerder een zaak is van chimpansees dan van mensen. De diersoort, die zichzelf beschouwt als „Heer der Schepping”, heeft intussen niet alleen voorbereidingen getroffen om zichzelf te vernietigen, ook wordt er grondig gewerkt aan de uitroeiing van al zijn medeaardbewoners.

Laatste generatie?

Dr. Kortlandt merkte tot slot op: „Onze zwakkere broeders in het oerwoud worden intussen meer en meer met uitroeiing bedreigd. Misschien zal onze generatie de laatste zijn, die nog mensapen zal kunnen bestuderen”.

De mens is echter niet alleen de ergste vijand van de chimpansee, maar ook van allerlei andere wilde dieren. Onthullende feiten worden hierover bekend gemaakt in het boek van ir. C. H. J. Maliepaard en prof. dr. A. de Vos „Dieren sterven uit.” (Uitg. Elsevier). Naarmate de

menselijke civilisatie zich uitbreidde, werd het dier steeds verder teruggedrongen. Een planloos en onverantwoord menselijk ingrijpen, een zinloze vernietigingszucht, verkeerd opgezette bevoeiingssystemen, eenzijdige beweidingssystemen, ongemotiveerde ontbossing en daarmee gepaard gaande bodemerossie veroorzaakten ontzettende verwoestingen in de natuurlijke flora en fauna.

Blinde vernielwoede, jacht als „sportbeoefening” (!), vooral in onze eeuw, hebben allerlei veel voorkomende diersoorten tot zeldzaamheden gemaakt. Men kent het drama van de miljoenen bizons in Noord-Amerika, nu gedeceerd tot enkele honderden. De olifant wordt door ivoorjagers met uitroeiing bedreigd, de Perzische en Mesopotaamse leeuw, bekend uit afbeeldingen uit de Oudheid, zijn al verdwenen evenals de Arabische struisvogel, de Tibetaanse yak en de Mandsjoerijse tijger. Vele andere diersoorten vindt men alleen nog in natuurreservaten. De Sumatraanse neushoorn werd bijkans vernietigd omdat homo sapiens een uitzonderlijke kracht toeschreef aan dranken en poeders, bereid uit de hoorns van dit dier!

Bedreigde natuur

Bescherming van dieren, ook van wilde dieren in de vrije natuur, is dan ook een eis des tijds geworden. Het dier bedreigt niet de mens, maar omgekeerd is de zinloze vernietigingsdrang van de mens een voortdurende bedreiging voor de levende planten- en dierenwereld geworden. De auteurs van genoemd boek komen dan ook tot deze bittere conclusie:

„Hoe bezorgd zijn we niet over het behoud van menselijke scheppingen. Met welk een moeite en arbeid graaft men niet rond in de aarde om de laatste scherven te vinden, waarmee we de slanke Griekse amfora weer in haar volle schoonheid kunnen tonen? Met de uiterste zorg en met grote offers herstellen en verdoeken

Slot van pagina 1

valt er aan de waarde van Hulsman's visie op de delinkwent als medemens niet te twijfelen en kunnen wij slechts hopen dat zijn beschouwing verhelderend mag werken.

Wat ons echter opvalt is dat Hulsman zich te veel beperkt tot een pleidooi voor de delinkwent, en zich te weinig bezig houdt met de zeer labiele seksuele moraal die heerst in de „normale” maatschappij. Ja, misschien in alle bescheidenheid, onder punt b staat dat: *Vele, zo niet de meeste personen op enig tijdstip in hun leven wel een seksuele misdraging begaan die onder de strafwet valt.* Hulsman volstaat met deze summier mededeling uit de studie over seksuele vergripen in Engeland. Maar schuilt hierachter, of beter gezegd, onder onze uiterlijke omgangsvormen in het maatschappelijk bestaan niet een wereld van opgehoopte seksuele spanningen waarin het woelt en gist, en waarvan de bovenlaag alleen maar intakt kan blijven door een moraalcode die de werkelijkheid van echte seksualiteit niet wenst te kennen? In hoeverre wordt onze beoordeling van de zedendelinkwent niet medebepaald door de spiegel die ons wordt voorgehouden van gedragingen waarmee wijzelf in relatie staan?

Naast de waardering voor Hulsman's boodschap uit het Evangelie, menen wij de werkelijkheid meer te beluisteren in de woorden van dr. Van Meurs die onlangs in een bijeenkomst te Utrecht de situatie zo stelde:

wij de scheppingen van Rembrandt en Velasquez. Men stelt ze dan weer tentoon in aparte zalen, om de mensen te laten zien dat een werk van sublieme schoonheid voor ondergang werd behoed. Sommige landen geven miljoenen uit om bepaalde beelden en schilderwerken aan bestaande collecties toe te voegen. Ieder vindt dat goed en begrijpt dat. En wat doen we nu met de grote scheppingen in het museum van Moeder Natuur? Wij zijn bezig de schatten der natuur te vernietigen en haar toonkamers blijvend te schenden.”

Niet alleen heeft de mens door onoordeelkundig ingrijpen, door ontbossing en zogenaamde „ontginning” hele gebieden blijvend in woestijnen veranderd en vele diersoorten definitief uitgeroeid, hij heeft nu bovendien door de atoombom nieuwe, ongekende destructiemogelijkheden gekregen, waardoor alle leven wordt bedreigd. De naïeve student Wagner uit Goethe's Faust kon nog menen, dat de mens het „so herrlich weit gebracht” heeft. Maar zijn naïveteit is begrijpelijk. Hij kende de wereld van 1961 niet.

P. Krug.

„Als ons, zoals bijvoorbeeld bij zedendelinkten, harde feiten voorgehouden worden, trachten wij volwassenen wel eens de schuld af te wentelen. In het ene uiterste wordt dan alle schuld op de delinkwent geladen, de psychopaat die uit onze samenleving gedreven moet worden zoals vroeger de heks. In het andere uiterste geeft men de schuld aan het kind, de „misdadige jeugd van tegenwoordig”, die veel strenger aangepakt moet worden. De schuld kan echter in vele gevallen wel eens voor een belangrijk deel bij de „normale” volwassenen liggen”.

We besluiten nu maar met een pikante bijzonderheid over het boek van Lawrence: „Lady Chatterley's lover”. De oplage bereikte in Engeland 3.500.000 exemplaren. Een woordvoerder van de uitgever verklaart deze fantastische verkoop door het proces tegen de uitgever, waarbij een jury het verhaal van een aristocratische dame die door haar man in lichamelijke verlegenheid is geraakt, niet obscene vond. „Als men ons met rust had gelaten,” aldus de uitgever, „dan zouden we hoogstens 250.000 exemplaren hebben gehaald en zouden zeer tevreden zijn geweest.”

Zou die lovely story misschien zoveel aandacht trekken doordat men hoopt te genieten van echt legale obsceniteit?

VI.

3

De dreiging van een oorlog met kernwapens en de wetenschappelijke onderzoekers (slot)

Doelstellingen en werkzaamheden van de Pugwash-beweging

door Prof. H. A. Tolhoek

Hoewel in het eerste deel van dit artikel slechts enkele activiteiten van wetenschappelijke onderzoekers inzake de dreiging van kernwapens genoemd zijn, mag hieruit blijken dat de geleerden hier zeker niet werkeloos zijn geweest. Maar hoeveel haalt dit uit? Kunnen we dieper doordringen tot de oorzaken van de kwalen waar de mensheid thans mee worstelt? Als ik hierover thans wat meer wil zeggen dan geef ik hierbij mijn persoonlijk inzicht (als humanist), dat wel niet door allen in de Pugwashbeweging in precies deze vorm gedeeld zal worden.

Wat zien we nu als opvallende verschijnselen in de maatschappelijke ontwikkeling in het midden van de 20e eeuw?

Er is een geweldige ontwikkeling van natuurwetenschappen en techniek die veelomvattende toepassingen mogelijk maakt zowel ten goede als ten kwade. Deze ontwikkeling is sterk internationaal en verloopt zeer analoog in alle ver ontwikkelde landen, die echter op flagrante wijze kunnen verschillen wat betreft hun maatschappelijke organisatie en op politiek of godsdienstig gebied.

Het zijn deze politieke verschillen, die nog door godsdienstige en wereldbeschouwelijke verschillen verscherpt worden, die zich in een katastrofaal wereldkonflikt dreigen te ontladen.

De godsdienstige en politieke ideologieën zijn te beschouwen als ideeënsystemen, superstructuren, die veelal wortelden in de maatschappelijke situatie van een bepaalde tijd. Vaak doen zij thans aan als fossiele overblijfselen van voorbijgaande maatschappijvormen, die thans niet anders meer zijn dan atavistische denkwijzen en die in de huidige tijd tamelijk onbruikbaar zijn.

Wat nodig zou zijn om de huidige wereldkonflikten op te lossen is een sterke ontwikkeling van de sociale wetenschappen – gedeeltelijk met gebruikmaking van reeds in de natuurwetenschappen beproefde kritische en kwantitatieve methoden. Daarna zou men ook niet moeten schromen om datgene, wat op grond van nuchtere en wetenschappelijke analyses nodig is, ook inderdaad uit te voeren. In het bijzonder zou men moeten komen tot een „wetenschap van oorlog en vrede” een bestudering van konfliktsituaties tussen kleinere en grotere groepen in de menselijke samenleving onder invloed van economische, ideologische en andere drijfveren. Men zou de psychologische en sociologische problemen moeten bestuderen inzake stabiliteit en instabiliteit in de huidige maatschappij; mogelijke instabiliteit door psychologisch verzet tegen de vaak te gestandaardiseerde en geburokratiseerde moderne maatschappij, waardoor heel wat agressiegevoelens gevaarlijke wegen kunnen zoeken.

Het verworven inzicht zal vaak wel heilige huisjes omver moeten halen. De wetenschappelijke onderzoekers staan er dan natuurlijk steeds aan bloot om voor deloyaal uitgemaakt te worden als het politieke heilige huisjes betreft.

Op verschillende plaatsen op de wereld wordt thans een „vredeswetenschap” ernstig aangepakt – vaak juist onder de stimulans van de Pugwash-beweging.

Zullen deze initiatieven van wetenschappelijke onderzoekers voldoende zijn om de wereld te redden voor een atoomkatastrofe? Zijn er andere wegen? Zijn de geleerden niet te naïef in hun pogingen? Deze vragen zal men natuurlijk direkt stellen naar aanleiding van het voor-

gaande. Wat zeggen de „keiharde realisten” ons; de onverzoenlijken aan beide zijden?

Het lijkt thans wel of deze personen als enig toekomstbeeld aan de mensheid kunnen tonen: een doodlopend slop van bewapeningswedloop met de atoomkatastrofe tot besluit.

Kan men zich hiertegen verzetten? Dit is wat geleerden van Oost en West thans proberen; zij begrijpen elkaar veelal heel redelijk, ook betreffende sociale problemen, al gaat dat moeizamer dan wanneer ze het over hun eigen vakgebied hebben.

Maar kunnen zij op tegen de „die-hards” in beide kampen? Het lijkt thans wel of de geesten van Stalin en Foster Dulles en hun huidige nog levende aanhang in ideologische verstarring een monsterverbond gesloten hebben tot liquidatie van de mensheid.

Wellicht laat de huidige „wederzijdse afschrikking” nog toe een jaar of tien de huidige bewapeningswedloop voort te zetten met een matige kans op een atoomkatastrofe. Kunnen de initiatieven van de geleerden in deze periode de mensheid op een beter spoor brengen? Hiernaar wordt gestreefd zonder zekerheid van succes. Eén van de ernstige handicaps is hierbij de apathie van de publieke opinie.

Door psychologische verdringing sluit de meerderheid van de mensen zich zo af voor de gruwelijkheden van de atoomoorlog dat zij geen enkele activiteit vertonen om het doodlopend slop van de bewapeningswedloop te vermijden. Het functioneren van de democratie in de West-Europese landen schijnt er vooral toe te leiden dat problemen van sekundair belang uitvoerig bediscussieerd worden (bij voorbeeld het „schokkende” problemen van de voetbaltoetertijl wat betreft de problemen van vitaal belang (zoals de dreigende internationale toestand en een werkelijk doeltreffende hulp aan de minder ontwikkelde gebieden) hetzij een ontstellend immobilisme heerst of de beslissing in feite genomen wordt door een aantal technici (ambtenaren of militairen), die vrijwel buiten de volksvertegenwoordigingen om handelen (zo bij voorbeeld de kwestie van het opslaan van kernwapens in ons land).

Deze kritische opmerkingen aan het adres van onze democratie (die natuurlijk direkt de gelegenheid geeft aan kritici om schrijver dezes als slechte demokraat” etc. etc. te diskwalificeren) bedoelen geenszins een pleidooi te zijn voor opheffing van de democratie: men kan lastig het experiment met de gedeeltelijke opheffing van de democratie in Frankrijk zeer geslaagd noemen. Wel wil ik erop wijzen dat het verbeteren van de werkwijzen van onze democratie een zeer vitale kwestie kan zijn voor het voortbestaan van onze beschaving.

Tot nu toe heb ik me niet uitgeput in beschuldigingen bij voorbeeld aan het adres van de Sovjet-Unie over alle manieren, waarop zij de we-

reldvrede in gevaar brengt en overeenstemming onmogelijk maakt. Dit is wat men al dagelijks in onze pers leest. Bij precieser kennis nemen van de feiten ziet men betreffende de overontwapening en stopzetten van de kernbomproeven gevoerde onderhandelingen dat van beide zijden aanzienlijke concessies in de richting van een kompromis gedaan zijn. De weergave in onze pers is vaak zeer onvolledig, zodat men lastig een precies beeld krijgt, en bovendien toch ook wel sterk propagandistisch gekleurd. Het lijkt mij dan ook onjuist om de oorzaken voor de huidige internationale spanningen eenvoudig voor 100% op „Oost” te schuiven. Bovendien lijkt mij het denken in „schuld” en „zwart-wit” („goed-slecht”) zeer onvruchtbaar; men zit nu eenmaal in Oost en West met bepaalde maatschappelijke vormen. Wat nodig is zijn konstruktieve voorstellen dat deze in de toekomst langs lijnen van geleidelijkheid evolueren zonder een wereldkatastrofe te veroorzaken, hoogstens met lokale revoluties e.d. van beperkte omvang. Met theologiserende veroordelingen en banvloeken jegens de andere partij schiet men weinig op; men zegt er nauwelijks iets anders mee dan dat men geen enkele mogelijkheid ziet om het Oost-West konflikt op te lossen.

Het is mijn overtuiging dat een wetenschappelijke benadering van de internationale problemen wel degelijk een oplossing zal tonen. Zulke oplossingen zullen zeker mishagen aan dogmatische geesten zowel in Oost als West; zulke geesten zullen zeker van tijd tot tijd van diep pessimisme vervulde boodschappen de wereld insturen over de ideologische evolutie die de mensheid doormaakt.

Maar oplossing van problemen langs wetenschappelijke weg vraagt veel tijd en de vraag is of deze tijd er zal zijn en of ook in breder kring naar de wetenschappelijke onderzoekers van bijvoorbeeld de Pugwash-beweging geluisterd zal worden. Uiteindelijk zullen redelijke voorstellen voor een gekontroleerde totale ontwapening buiten de kring van de geleerden een ruime steun moeten ondervinden om ook werkelijk gerealiseerd te kunnen worden.

Zelfs de gunstigst realiseerbare ontwikkeling zal zeker nog een aantal ups en downs in de internationale betrekkingen te zien geven voordat een stabielere toestand tot stand komt. Momenteel lijkt de wereld wel in een down-periode, waarin aan beide zijden meer naar de „die-hards” geluisterd wordt dan naar meer verzoeningsgezinde stemmen.

Tot slot wil ik er nog eens de nadruk op leggen dat het bovenstaande geen pleidooi is voor „zwakheid” maar een pleidooi voor een realistische handelwijze op grond van een realistische appreciatie van de gevaren voor de mensheid, die uit de huidige bewapeningstechniek voortvloeien.

Verzoek om financiële steun

Voor verschillende activiteiten van het Nederlandse Pugwash-komitee is geld nodig: zowel voor een zekere publiciteit als voor internationale kontakten. Bijdragen tot het Pugwash-Fonds zijn dan ook zeer welkom; zij kunnen gestort worden op gironummer 318221 ten name van de Penningmeester van het Pugwash-Fonds te Utrecht.

Leden van het Nederlandse
Pugwash-komitee

1. Prof. dr. mr. P. A. H. Baan, hoogleraar psychiatrie, R.U. Groningen.
2. Prof. dr. P. J. Bouman, hoogleraar sociologie, R.U. Groningen.
3. Prof. dr. C. J. Bouwkamp, hoogleraar toegepaste wiskunde, T.H. Eindhoven.
4. Prof. dr. G. K. Braun, hoogleraar toegepaste wiskunde, R.U. Utrecht.
5. Prof. dr. H. C. Burger, hoogleraar medische fysica, R.U. Utrecht.
6. Prof. dr. J. M. Bijvoet, hoogleraar algemene en anorganische scheikunde, R.U. Utrecht.
7. Dr. C. J. Dippel, scheikundige, Philips' Natuurkundig Laboratorium, Eindhoven.
8. Prof. J. D. Fast, hoogleraar algemene metaalkunde, T.H. Delft.
9. Prof. dr. A. de Froe, hoogleraar antropobiologie en menselijke erfelijkheidsleer, G.U. Amsterdam.
10. Prof. dr. H. J. Groenewold, hoogleraar theoretische natuurkunde, R.U. Groningen.
11. Prof. dr. N. M. Hugenholtz, hoogleraar theoretische natuurkunde, R.U. Groningen.
12. Prof. dr. W. T. Koiter, hoogleraar toegepaste mechanica, T.H. Delft.
13. Prof. mr. W. H. Nagel, hoogleraar penologie en criminele sociologie, R.U. Leiden.
14. Prof. dr. B. R. A. Nijboer, hoogleraar theoretische natuurkunde, R.U. Utrecht.
15. Prof. dr. N. G. M. Orie, hoogleraar in de leer der longziekten, R.U. Groningen.
16. Prof. dr. J. Presser, hoogleraar nieuwste geschiedenis, G.U. Amsterdam.
17. Prof. dr. A. Quispel, hoogleraar plantenfysiologie, R.U. Leiden.
18. Prof. mr. B. V. A. Röling, hoogleraar strafrecht, strafprocesrecht en volkenrecht, R.U. Groningen.
19. Prof. dr. A. Charl. Ruys, hoogleraar bacteriologie, epidemiologie en immuniteitsleer, G.U. Amsterdam.
20. Prof. dr. M. J. Sirks, hoogleraar variabiliteit en erfelijkheidsleer, R.U. Groningen.
21. Prof. dr. E. C. Slater, hoogleraar fysiologische chemie, G.U. Amsterdam.
22. Prof. dr. F. H. Sobels, hoogleraar stralengenetica, R.U. Leiden.
23. Prof. dr. M. J. Steenland, hoogleraar algemene natuurkunde, T.H. Eindhoven.
24. Prof. dr. J. Tinbergen, hoogleraar wiskundige economie, Ned. Econ. Hogeschool, Rotterdam.
25. Prof. dr. H. A. Tolhoek, hoogleraar theoretische natuurkunde, R.U. Groningen.
26. Dr. E. J. W. Verwey, directeur Philips' Natuurkundig Laboratorium, Eindhoven.
27. Prof. dr. H. de Waard, hoogleraar experimentele natuurkunde, R.U. Groningen.
28. Dr. P. J. Waardenburg, oogarts, geneticus, Arnhem.
29. Prof. dr. S. A. Wouthuysen, hoogleraar theoretische natuurkunde, G.U. Amsterdam.

Lezingen voor de radio

- 3 december, 9.45 uur (VARA): prof. dr. Libbe van der Wal: „En wat zegt een humanist daarvan?”
- 10 december, 9.45 uur (VARA): P. N. Kruijswijk: „Vreemd, vijandig, vertrouwd”.
- 17 december, 9.45 uur (VARA): dr. D. H. Prins: „Mensen zoeken hun weg”.

Veiligheid in een onveilige wereld

Veiligheid is steeds een betrekkelijk begrip, omdat er immers geen volstrekte veiligheid bestaat (of kan bestaan). Een belangrijk punt hierbij is de mate, waarin een mens zich veilig voelt; waarbij de vraag kan worden gesteld, in hoeverre de mens, die zich veilig voelt, ook werkelijk veilig is.

Het is steeds een kenmerk van de godsdiensten geweest, om aan de gelovigen een gevoel van veiligheid en geborgenheid te verschaffen; en in zoverre de psychische gesteldheid van een mens van invloed is op zijn feitelijke omstandigheden, zou men dan ook kunnen zeggen, dat de godsdiensten in algemene zin aan hun gelovigen een reële veiligheid verschaffen.

Een moeilijk punt daarbij is echter, dat de godsdiensten tevens vaak de bron zijn geweest van een bepaalde onveiligheid. Wij denken hierbij aan de angsten en wroegingen, die juist door godsdienstige opvattingen werden opgewekt; en tevens zou men de vaak bloeddorstige vervolgingen van andersdenkenden kunnen stellen, welke ook niet bevorderlijk waren voor de algemene menselijke veiligheid.

Voor de niet-godsdienstige wereld is dit echter nog geen reden, om zich op de borst te slaan. Onze moderne cultuurontwikkeling heeft vaak nieuwe vormen van onveiligheid geschapen, waartegen nog steeds geen voldoende beveiligingsmiddelen gevonden zijn (verkeersonveiligheid; gevaren van de atoomenergie, en dgl.). Dat dit vaak samenhangt met een tekort aan moreel verantwoordelijkheidsgevoel, is overigens duidelijk.

Bij het bepalen van onze houding ten aanzien van de vraag naar veiligheid in een onveilige wereld, concentreren wij ons op twee punten; namelijk: Hoe staan wij tegenover de godsdienst? en: Hoe kunnen wij de bestaande morele levensovertuiging van de mensen vernieuwen?

Daarbij is in de eerste plaats noodzakelijk uiteen te zetten, wat onze eigen vrij-religieuze overtuiging dan wezenlijk wel inhoudt.

Levenseenheid

Vrije Religie is de houding van voortdurende en onuitputtelijke verwondering over het leven, dat ondanks z'n eindeloos-veelsoortige verschijningsvormen toch een eenheid moet zijn. Dit is een redelijke conclusie, op grond van onze waarneming van het heelal, waarin wij met onze aarde ronddraaien en waarin wijzelf onze plaats als mens innemen. Het is een eenheid vol spanningen, gezien de tegenstellingen, die wij waarnemen. Toch is het eenheid, die „rust” in een natuurlijke bestaansgrond, welke wij geestelijk slechts kunnen aanduiden met het woord „mysterie”.

Het ontkennen van deze eenheid betekent oppervlakkigheid. Wij blijven dan staan aan de oppervlakte van wat wij uiterlijk waarnemen, zonder door te dringen tot de diepte van de bestaansgrond.

Het beseffen van deze levenseenheid is slechts mogelijk door een religieus gevoel, dat wij echter een redelijke plaats moeten geven in het geheel van onze verantwoorde levensbeschouwing. Deze redelijke verantwoording van ons religieus gevoel, is liefde; omdat liefde behoort tot onze hoogste menselijke ervaringen, waarin wij het mysterie van de eenheid het dichtst nabijkomen.

Dit betekent echter niet, dat wij de diepste bestaansgrond van alle leven nu ook liefde mogen noemen. Er mag geen „is-gelijk-teken” staan tussen mysterie – en – liefde. Mysterie is im-

mers slechts de geestelijke idee die wij gebruiken, als wij de natuurlijke bestaansgrond van alle zijn geestelijk proberen aan te duiden. Het mysterie is geen „realiteit”, (zoals God wél is voor de godsdienstige mens); en daarom heeft het mysterie ook geen „eigenschappen”.

Wij mogen echter wél ons religieus gevoel van levenseenheid „kristalliseren” tot het woord liefde. Want als mens kennen wij geen ander levensgevoel, dat zo verzoenend, zo begrijpend, zo alomvattend is, als de liefde. In beeldspraak mogen wij dan ook zeggen: „De liefde is voor ons (als mensen) de hoogste „openbaring” van het ondoorgrondelijk mysterie.” Als wij de liefde hebben, dan hebben wij geen enkele behoefte meer aan een persoonlijke God.

Dit is dus onze diepste levensovertuiging; en dit noemen wij Vrije Religie. Maar het komen tot deze Vrije Religie is slechts mogelijk, als alle belemmeringen, voor-oordelen, dogmatische veronderstellingen, – kortom: het aanslibsel van eeuwenlange waan, verblindende, verkeerd gericht denken, enz. is opgeruimd; en als wij, in volkomen redelijkheid, de klare taal hebben leren spreken van een gezuiverd mensenhart.

Uitdaging

Op grond van deze Vrije Religie moeten wij nu elke godsdienstvorm wel afwijzen, maar dan in positieve zin: als een uitdaging. Wij veroordelen niet het geloof van de gelovige; (dit is een zaak van intermenselijke verdraagzaamheid); maar wij veroordelen wél het godsdienstig geloof, als stelsel en als macht in deze wereld! De Godsdiensten met rust laten, betekent immers: toestaan, dat de geestelijke onveiligheid in deze wereld bestendigd wordt.

Voor velen in onze Vrije Gemeente is dit nog altijd een moeilijk punt. Ten onrechte meent men immers, dat Godsdienst en Religie een strikt-persoonlijke aangelegenheid is. Dit zou zo zijn, indien het strikt-persoonlijk bleef; maar de feiten bewijzen, dat godsdienstige usurpatie (machts-overschrijding) deze wereld juist vaak zo onveilig maakt.

Ditzelfde geldt echter ook voor de usurpatie van de geldende moraal. Het ethisch waardebesef ligt weliswaar ook aan onze geldende moraal ten grondslag; maar de moraal is altijd slechts de tijdelijke „verpakking”, waarin dit ethisch waardebesef ons wordt overgeleverd. De geldende moraal heeft echter altijd de tendens, om zich absoluut te stellen, en elke (zelfs ethische) kritiek als „immoreel” af te wijzen, met alle gevolgen van dien voor degenen, die zich tegenover de geldende moraal stellen.

In onze Vrije Religie stellen wij echter de liefde als hoogste „openbaring” van het mysterie van alle zijn. Vandaar, dat het ethisch waardebesef van de vrij-religieuze mens slechts de liefde erkent als enige grondslag, ook voor de moraal. En aangezien in onze westerse wereld (waarmee wij tenslotte in eerste instantie te maken hebben) de geldende moraal vertroebeld is door allerlei groepsbelangen en godsdienstige infecties, zullen wij daarom als vrij-religieuze mensen dezelfde uitdaging dienen te richten tot de godsdiensten en tot de moraal. Alleen de liefde is immers de grond en het doel van ons mensenleven. Slechts door de liefde kan deze onveilige wereld veilig worden gemaakt!

G. J. de Nie

Overgenomen uit: *Nieuwe Stemmen uit de Vrije Gemeente* (juni 1961).

De romans van Camus

Beschrijven, dat is de laatste eierzucht van een absurd denken, aldus Camus in „Le mythe de Sisyphe”. En zelf heeft hij met vreugde zeer veel beschreven, het kleine en het grote, het zogenaamd morele en het zogenaamd immorele, waardoor alles uit zijn literaire scheppingen is te halen wat men er in zoekt. Nergens herkent de hedendaagse mens zich dan ook beter dan in de romans van Camus, want de lezer spiegelt zich aan die geselecteerde figuren welke hijzelf sympathiek vindt. En het absurde is ons niet vreemd.

Een wereld die men verklaren kan zelfs met slechte redenen is een vertrouwde wereld. Maar in een universum dat van illusies en licht beroofd is voelt de mens zich een vreemdeling.

„L'étranger” (*De vreemdeling*) is deze situatie in romanvorm. Dit meesterwerk dat in 1942 verscheen is de literaire uitbeelding in de persoon van de hoofdfiguur Meursault van hetgeen in „Le mythe de Sisyphe” wijsgerig werd behandeld: het absurde levensgevoel. Meursault is de zondebok van een schijnheilige samenleving, een man die volstrekt authentiek leeft en goed noch slecht kan worden genoemd. Hij is absurd, dat wil zeggen een hevig begeerde relatie tussen mens en wereld ontbreekt. Maar hij is onbarmhartig zuiver. Camus geeft in deze roman de naakte feiten maar de verbanden heeft hij eruitgefilterd. Ook de stijl mist de causale samenhangen. Het wordt een aaneenschakeling van momenten met daartussen leegten.

Een bundel jeugdschetsen „L'Envers et l'Endroit” (*„Keer en tegenkeer”*) was in 1937 verschenen, zeer lange tijd uitverkocht en niet herdrukt. Toen het eindelijk tot herdruk kwam heeft Camus zelf er een juweeltje van een inleiding aan meegegeven waarin hij toegeeft „dat deze stuntelige bladzijden meer waarlijke liefde bevatten dan al het andere dat ik later heb geschreven”. En oprecht als Meursault deelt de grote schrijver mee: „In het diepst van mijn hart heb ik alleen voor de levens der allerarmsten en voor de werkelijk grootse avonturen van de geest een gevoel van nederigheid. Tussen die beide polen bestaat er tegenwoordig een maatschappij, waar men slechts om lachen moet.”

De pest

Tijdens de Duitse bezetting van Frankrijk was Camus lid van de verzetsbeweging en hoofdredacteur van het blad *Combat*, dat uitmuntte door artikelen van zijn hand over tijdsragen. Na de oorlog verwachtten de mannen en vrouwen van de „Résistance” een echt kunstwerk

dat uitdrukking zou kunnen geven aan het verzet, dat er afstand van zou nemen en het zou omzetten in een allegorie (zinnebeeldige voorstelling). Camus heeft dit verlangen van velen vervuld door zijn creatie van „La Peste” (*„De pest”* 1947). In deze kroniek treffen we als hoofdfiguren aan: Dr. Rieux die zich met de dood der mensen en zijn eigen onmacht daartegenover nooit heeft kunnen verzoenen, de schrijver Tarrou wiens vader als Procureur-Generaal mensen leverde voor het schavot welke ervaring de zoon ertoe brengt alles af te wijzen wat doodt, of rechtvaardigt dat wordt gedood, de kantoorbediende op het gemeentehuis Joseph Grand die door zijn vrouw is verlaten omdat ze zijn middelmatigheid zat was en de journalist Rambert die slechts één verlangen heeft: terug te keren naar zijn geliefde in Parijs. Dan zijn er nog de collaborateurs van de pest Cottard, die er zijn voordeel mee doet, en de Jesuitenpater Paneloux die preekt dat de pest een tuchtiging is door God. Maar het gaat erom volgens Camus „op de een of andere wijze te strijden en niet op de knieën te vallen” en het gevecht tegen de ratten begint. Camus zelf beschouwde „De pest” als zijn meest uitgesproken antichristelijke boek.

De val

La Chute (*De val* 1956) kan als een roman worden beschouwd maar ook als een ironisch essay over de mensen in onze tijd. De huidige mens wordt door de toekomstige geschiedschrijver (Camus) getypeerd met het zinnetje „Hij pleegde ontucht en las kranten”, maar hij wordt toch zo nu en dan opgeschrikt. Zo de hoofdfigu-

guur Clamence, een succesvol advocaat in Parijs, door de kreet van een meisje dat zich van een brug afwierp in de Seine toen hij toevallig voorbijkwam. Clamence loopt door zonder een hand uit te steken maar wordt door de kreet achtervolgd. Resultaat hiervan is dat hij kijkt krijgt op zichzelf (een bezigheid die niemand je uit handen kan nemen). Hij geeft zijn behagelijke succesrijke bestaan in Parijs op en komt terecht in de wereld van commerciële dames en souteneurs aan de Zeedijk in Amsterdam, waar het boek speelt. Dit is de val. In een kroegje aan de Zeedijk doet Clamence als boetedoend rechter – een merkwaardig beroep – zijn levensverhaal, dat echter niet alleen voor hem geldt maar waarvan iedereen iets kan opsteken die hem beluistert. En aan het einde vraagt de luisteraar: „Maar nu moet u mij toch eens vertellen wat u op een avond aan de oever van de Seine is overkomen en hoe u het klaar heeft gespeeld uw leven nooit op het spel te zetten. Spreekt u zelf de woorden uit, die ik nachten en nachten lang steeds opnieuw hoor, en die ik tenslotte door uw mond wil laten spreken: – O meisje, stort je nog eens in het water, opdat ik een tweede keer de gelegenheid heb ons beide te redden! – Een tweede keer, ha, wat een lichtzinnige uitdrukking! Stelt u zich eens voor, beste collega, dat men ons aan ons woord hield! Dan zouden we moeten springen! En het water is zo koud. Maar heb geen angst! Nu is het te laat; het zal altijd te laat zijn. Gelukkig!”

Over de filosoof Camus moge verschil van mening mogelijk zijn, zijn genialiteit als schrijver in de traditie der Franse moralisten is nimmer aangevochten. De kunstenaar Camus kan het beste worden omschreven als de gepassioneerde getuige der vrijheid in een tijdsgekwicht waarin de mens als vrijheid het zwaar te verduren heeft.

Jac de Roy

Stijlmijmerij

De vorige keer heb ik een suggestie gedaan om de leden van de gemeenschap aan het werk te zetten. In een ietwat frivole bui raadde ik aan een cabaretgroep op poten te zetten, omdat je daarbij de meest uiteenlopende medewerkers kunt gebruiken. Mag ik nog even releveren: spelers, zangers, schrijvers, dichters, componisten, musici, decorontwerpers, costuumaanmakers etc. etc.

Ik heb het die Mijmerij niet willen zeggen, maar ik koester een stille hoop, dat met name de jongeren in ons Verbond hier nu eens bovenop zullen springen. Of laat ik het wat sterker zeggen: ik daag de H.J.G.-ers en de Veertig-ander-de-veertigers uit deze winter een cabaretgroep te vormen en de resultaten in maart of april van het volgende jaar op de planken te brengen! Zo, en nu maar afwachten, uit welke gemeenschap het eerste bericht komt dat de handschoen is opgenomen.

Voor de gemeenschappen, die op bescheidener schaal de pook er eens in willen zetten, hebben we nog wat anders in petto. Eens in de zoveel maanden of eenmaal per seizoen willen we wel eens een bijeenkomst hebben die er uit springt. Het mag wat geld kosten, we nodigen een kei van een spreker uit, we huren een strikje, we draaien een film en we schenken een kop koffie. Als we zo'n bijeenkomst nu eens een speciaal karakter gaven. Ik bedoel, dat we het programma in het teken van een bepaald onderwerp zetten. Een paar tips: De lente, de middeleeuwen, een land, volk of volksgroep, de natuur, de grote stad, de toekomst, het verlangen, de fantasie (van uzelf om deze lijst uit te breiden). Hier is weer veel van te maken, terwijl er toch niet zo'n leger van medewerkers voor nodig is als voor een cabaret. De spreker tracht vanuit zijn humanistische standpunt het onderwerp te benaderen. Door middel van passende muziek of zang (le-

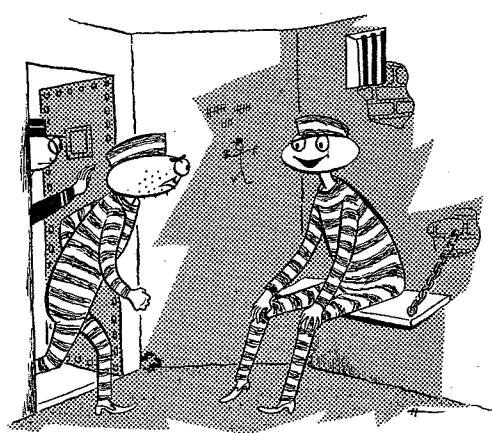
vende of mechanische) wordt het gesprokene omlijst. Proza en poëzie kunnen het woord van de spreker versterken. Dia's en films maken het betoog zichtbaar. Een stand van boeken en prenten, kunst- en gebruiksvoorwerpen, natuurproducten en archeologische vondsten kan, wanneer hij met kennis van zaken is ingericht en hij natuurlijk past in het kader van de bijeenkomst, een hoogtepunt in het programma worden.

Ik waag mij niet aan een tweede uitdaging, maar het moet toch wel gek lopen als we niet in de loop van het komende voorjaar hier een avond over laat ik zeggen Spanje aangekondigd zien, daar een ochtend gewijd aan de negers in de Verenigde Staten kunnen meemaken en elders een blik op het jaar 2000 mogen werpen.

Uitgewerkte programma's mag u van mij niet verwachten. Bovendien zou ik u het plezier van het initiatief ontnemen wanneer ik precies ging voorschrijven welk hoofdstuk uit welk boek geschikt is, waar een goed gedicht over het onderwerp gevonden kan worden, wat een passend muziekstuk of illustrerende grammofoonplaat is enz. Doet u dat zelf en smaakt u het genoeg al zoekende en samenwerkende met de gemeenschapsleden tot een mooi en waardevol geheel te komen. En zo doende tot een beter contact met en een juister oordeel over elkaar.

Styliet

N.B. Mocht men hier of daar met te weinig middelen zitten om een en ander te realiseren, dan zou het wel prettig zijn als we centraal over wat materiaal konden beschikken om bij te springen. Wanneer dus in een gemeenschap op bovenbedoeld gebied iets geslaagds achter de rug is, dan zal een verslag met uitgebreide bronvermelding van het gebodene door het Centraal Bureau in Utrecht zeer op prijs worden gesteld.

Je boft..., vandaag krijgen we kaas!

IK denk er ZO over

De voorlichting van de B.B.

Het moet mij van het hart dat ik eerst teleurgesteld was en me daarna wat geërgerd heb over de wijze waarop u nu, ik meen voor de tweede maal, reageert op de maatregelen die worden genomen tegen de gevaren bij een eventuele kernoorlog (B.B. voorlichting).

Over de afschuwelijkheid van een kernoorlog zullen we het allen eens zijn, en een democratische staat zal deze denklijk nooit beginnen, terwijl dit van een dictatoriaal systeem ook niet waarschijnlijk is, wanneer de dictatoren geen zelfmoord wensen te plegen. Zij gebruiken dit middel niet geheel zonder succes voor chantage, intimidatie en terrorisatie van hun tegenspelers. Wij zullen echter met zelfverdediging rekening moeten houden en potentieel macht tegenover macht moeten kunnen stellen!

Dat men met voorlichting laat (maar niet te laat) begint is alleen maar te waarderen. De kosten die ver onder de f 1.- per gezin liggen, spelen op een defensielast van meer dan f 150.- per hoofd van de bevolking nauwelijks een rol. Een gewaarschuwd man (gezin) telt voor twee.

Dat op dit tijdstip, ondanks de uiteenzetting in de tekst, mogelijk wat onrust zal ontstaan, is jammer, maar moeilijk te vermijden. De mensen worden gelukkig voor volwassen en mondig aangezien, hetgeen heus niet altijd het geval is (b.v. bij voorlichting door pers, radio, televisie of bioscoop).

Dat mogelijk uw reactie het eerste moment een van grote onrust was, vooral als wordt nagedacht over de eventuele voorzieningen (b.v. geen kelder aanwezig), kosten: batterijradio, onmogelijk te evacueren dichte bevolkingscentra en nimmer geheel afdoende beveiliging), kan ik me heel goed indenken.

Naar mijn mening mag dit echter niet uitlopen op een defaitistisch afkraken van goedbedoelde en nuttige voorlichting, die hopelijk nooit zal behoeven te worden gebruikt.

Als u dan zoveel tekortkomingen ziet, geeft u dan opbouwende aanwijzingen of suggesties, maar trek de zaak niet, zoals Het Parool, in het belachelijke want daar is ze m.i. te ernstig voor. Terwijl we ons ook niet bij voorbaat gewonnen mogen geven aan de intimidatie.

Ik wil u er nog op wijzen dat een politiek van geweldloosheid door de meerderheid van de bevolking niet kan worden opgebracht, zodat wat de voorlichting betreft er nauwelijks een ander alternatief is.

Dat u de foldertjes een zekere waarde niet ontzegt, vind ik toch al hoopgevend.

J. C. Blok

Wij laten de door de heer Blok naar voren gebrachte mening over de wederzijdse oorlogsvoorbereiding geheel voor zijn rekening. Tegenover de gangbare macht-tegenover-macht-theorie zou men o.i. met evenveel recht kunnen stellen, dat iedere vorm van geweld ander geweld oproept (sprekendste voorbeeld: Algerijel), maar dat heeft met het principe van niet-militaire verdediging tegen de gevolgen van geweld niets te maken. Dat principe hebben wij beslist niet aangetast, integendeel hebben wij ons voorstanders van goede voorlichting verklaard. Onze angst voor de oorlogsvoorbereidingen aan beide zijden van het ijzeren gordijn is echt niet vergroot door de B.B.-voorlichting: wij waren al eerder - en beter - op de hoogte. Die voorlichting hebben wij dan ook niet belachelijk gemaakt, wij hebben er alleen op gewezen dat zij dat was. Wij mogen voor commentaar op een andere brief verwijzen naar de rubriek Kritisch Allerlei in het vorige nummer en de hoop uitspreken, dat verdere maatregelen de B.B. de reële grond onder de voeten zullen geven, die zij - alle goede bedoelingen van enkele harde werkers ten spijt - nu nog al te pijnlijk mist.

Red. K. A.

Birma Boeddhistische republiek

Birma is op 26 augustus officieel de eerste boeddhistische republiek in de wereld geworden. De president van de Birmaanse Unie, Oe Win Maoeng, heeft na een godsdienstige tiendaagse retraite zijn handtekening geplaatst onder het door eerste-minister Oe Noe bij het parlement ingediende wetsontwerp dat door de beide Kamers met een overweldigende meerderheid is goedgekeurd. De mohammedaanse, hindoeëse, christelijke en animistische minderheden waren ontmoedigd door de veiligheidsmaatregelen die door de regering getroffen waren, en hadden hun voorgenomen betogingen opgegeven.*

Er zijn dus ontevredenen, maar verscheidene categorieën van ingezetenen van Birma hebben daartegenover redenen zich te verheugen. Eerst en vooral de dieren. De boeddhistische leer beschouwt het doden van een levend wezen, welk dan ook, als zonde. Aldus is „amnestie” verleend aan zowat vijfhonderd dieren, van varkens tot ganzen via schapen, kreeften en eenden die voor het braadspit bestemd waren. Zij zullen hun levensdagen vreedzaam slijten in kloosters. De regering heeft anderzijds drie dagen nietsdoen voorgeschreven aan de slachters van vee en gevogelte. De markten voor vlees, vis en gevogelte worden gesloten.

* Zie het artikel van P. Krug „Politiek en religie in Zuid-Azië” in M. en W. van 24 september 1960.

Ook aan de mensen is gedacht. Achttien- en negentig terdoodveroordeelden, die op hun terechtstelling wachtten, hebben omzetting van straf in levenslang gekregen en alle andere gevangenisstraffen zijn met een vierde verminderd.

En ten slotte - en dat zal de Birmanen ongetwijfeld het meest genoegen doen - Birma zal voortaan als boeddhistische republiek twee zondagen per week hebben. De boeddhisten moeten inderdaad ook alle activiteit staken op de Sabbathdag en deze heeft volgens de maankalender viermaal per maand plaats.

Minder plezierig is evenwel, dat grote groepen boeddhistische monniken kortgeleden aanvallen hebben gedaan op moskeeën van islamieten, een activiteit, die wel zeer weinig strookt met de tolerantie van de leer van Boeddha.

Aan onze abonnees,

Wij verzoeken onze abonnees om het abonnementsgeld voor 1962 van f 7,50 (voor leden van humanistische organisaties f 5,-) over te schrijven op girorekening no. 304960 ten name van het Humanistisch Verbond, Utrecht.

Voor uw welwillende medewerking onze welgemeende dank.

De administratie

De plaats van de mens in het heelal

Onlangs werd in Washington een ruimtevaartcongres gehouden, waarvan wij in de N.R.C. een verslag aantreffen. Bijzonder belangwekkend was het referaat, dat een van de aanwezige biologen hield. Hij verkondigde de theorie, dat menselijk leven binnen onze Melkweg vrijwel is uitgesloten. Mocht er al op andere planeten leven zijn, zo zegt hij, dan zal dat vrijwel zeker minder met menselijk leven gemeen hebben dan bijv. een boom dat heeft.

De evolutie is, zo zegt hij, begonnen met een aantal chemische processen aan het aardoppervlak. Deze processen konden slechts voorkomen, doordat er bepaalde elementen in bepaalde hoeveelheden aanwezig waren, doordat er bepaalde temperaturen waren en bepaalde atmosferische omstandigheden. Het zou, zo meent hij, wat ver gaan te veronderstellen dat op enige andere planeet precies dezelfde processen onder precies dezelfde omstandigheden in precies dezelfde volgorde zijn geschied in precies dezelfde tijd.

We moeten niet vergeten, dat ons zonnestelsel waarschijnlijk omstreeks 8 miljard jaar oud is. Daarvan is aan de werkelijke ontwikkeling van de mens niet meer dan ten hoogste een miljoen jaar, of totaal een tiende pct., besteed. Wat wij onze beschaving noemen gaat niet verder terug dan 4000 tot 5000 jaar, of wel iets van vijf duizendsten van een procent van deze tijd. De waarschijnlijkheid dat op een andere planeet precies dezelfde vijf duizendsten van een procent zijn gebruikt voor precies eenzelfde ontwikkeling is wel bijzonder gering. Daarbij komt, dat de gehele ontwikkeling van de mens voortkomt uit een aantal mutaties, die willekeurig optreden, volgen uit voorgaande generaties, en bepaald worden door een aantal omstandigheden of wellicht helemaal niet bepaald worden door omstandigheden. Slechts als de willekeurige serie mutaties sinds de vorming van de eerste levendragende eiwitstof op aarde op een andere planeet toevallig in dezelfde volgorde en precies eender zou zijn geschied, zouden wij met mensen vergelijkbaar leven kunnen aantreffen. Er zijn zoveel miljarden mutaties nodig geweest om tot de mens te komen, dat de kans wel heel gering is, dat deze miljarden mutaties in dezelfde volgorde, in dezelfde tijd enz. ergens in ons sterrenstelsel zouden voorkomen.

Men houdt het er dan ook maar op dat, als er al leven zou worden ontmoet, dat minder met de mens gemeen zou hebben dan een boom.

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofdredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mr. H. Singer-Dekker, dr. H. Bongers, prof. dr. J. C. Brandt-Corstius, R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof, H. A. Scheltes, J. van Straten

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4, telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht, telefoon 10163; postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische organisaties f 5,- per jaar, voor niet-leden f 7,50 buitenland f 8,-; losse nummers f 0,30.

Wed. 55 jaar, jeugd. verschijning, woonplaats Amsterdam, zoekt contact met **intell. partner van goede huize**, ongeveer zelfde leeftijd of iets ouder.

Brieven onder no. dec. 1 a.h. bureau v.d. blad.

Gevraagd: **dame**, die tijdens werkuren van man zijn geheel invalide vrouw gezelschap houdt, eenvoudige maaltijden verzorgt en lichte huishoudelijke bezigheden verricht.

Aangeboden: kost, grote kamer in modern vrijstaand huis (Beilen).

Begrip voor situatie wordt geprefereerd boven sterke lichamelijke conditie.

H. J. Eleveld
Haagkerslaan 36
Amstelveen (tel. 5098)

Leraarswed. m.l. won. bij Utrecht zoekt **partner uit g. mil.**

Brieven onder no. dec. 2 a.h. bureau v.d. blad.

**Heden is de
KALENDER 1962
verschenen**

Prijs f 2.50

Uw bestelling wordt gaarne ingewacht
Centraal Bureau Humanistisch Verbond
Oudegracht 152 - Utrecht

In uw hart

verkiest U eigenlijk crematie?
Maar U zoudt er eerst
iets meer van willen
weten!

Vraagt dan vrijblijvend inlichtingen aan de
VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE
Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage
Tel. (070) 55 47 97

**ARTHUR
SCHOPENHAUER**

**1788
1860**

Deze brochure,
is een overdruk van
„Rekenschap”
en is in samen-
werking met
de Internationale school
voor Wijsbegeerte
uitgegeven. Prijs f 3.25
U kunt deze bestellen bij het
Centraal Bureau
Humanistisch Verbond
Oudegracht 152 - Utrecht
Giro 304960

**Humanistische Stichting
Socrates**

Oudegracht 152, Utrecht

Landdag 10 december

Deze „najaarslanddag” zal weer gehouden worden in de gebouwen van de Internationale School voor Wijsbegeerte te Amersfoort.

Kosten f 3,50, voor donateurs en contribuanten f 1,25. Desgewenst kan een lunch geserveerd worden voor f 3,25.

Aanmelden of inlichtingen: Secretariaat Socrates, Oudegracht 152, Utrecht.

Op deze landdag zullen twee referaten worden gehouden t.w.:

Gabriël Smit: „Het vertrouwen in de poëzie”

Adriaan Morriën: „Het wantrouwen tegen de poëzie”

De discussie staat onder leiding van de voorzitter.

Voorzitter: Prof. Dr. J. C. Brandt Corstius

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van N. van Gelder, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 10,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 1,75.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Is U nu een levensverzekering sluit moet U rekening houden met de koopkracht die het te zijner tijd uit te keren bedrag zal hebben.

URORA helpt U daarbij met een nieuwe vorm van levensverzekering, gebaseerd op de kosten van levensonderhoud.

Is U daarvan meer wilt weten, vraag dan inlichtingen over de Index - Benaderingspolis bij:

N. V. LEVENSVZERZEKERING MAATSCHAPPIJ
Stadhouderskade 1a Amsterdam Telefoon 18 55 55.

AURORA

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.